

KRŠĆANSKA BAŠTINA I PLEMSTVO U HRVATSKO-MAĐARSKOJ POGRANIČNOJ REGIJI, ZNANSTVENI SKUP, KALNIK 16-17. LISTOPADA 2010.

Na Kalniku je od 16. do 17. listopada 2010. održan međunarodni znanstveni skup pod nazivom Kršćanska baština i plemstvo u hrvatsko-mađarskoj pograničnoj regiji. Ovaj skup je održan u sklopu projekata koji su u tijeku u IPA programu (Instrument for Pre-Accession): "P2P Heritage 'Ljudi ljudima - Zajednička kulturna i povijesna baština granične regije Križevci - Pečuh'". Inače, nositelj i glavni korisnik ovoga Projekta je Grad Križevci, a što znači da je zadužen za usklađivanje suradnje svih projektnih partnera. Uz Grad Križevce, u spomenutom Projektu sudjeluju: hrvatska općina iz regije Baranya Megye, kao partner iz Mađarske, zatim Općina Kalnik, kao drugi partner iz Hrvatske, i Pučko otvoreno učilište Križevci, kao Projektu pridruženi partner. Cilj ovog međunarodnog znanstvenog skupa bio je upotpuniti obrazovanje mladih, zatim doprinijeti još boljem poznavanju hrvatsko-mađarske prošlosti i još boljoj povezanosti pograničnih dijelova Hrvatske i Mađarske. U sklopu skupa održana su slijedeća izlaganja:

Tako je ĐURO FRANKOVIĆ održao izlaganje pod naslovom Sv. Stjepan i sv. Ladislav u pučkoj tradiciji mađarskih Hrvata. Kolega Franković je istaknuo kult ili štovanje mađarskog kralja sv. Stjepana I. i mađarsko-hrvatskog kralja sv. Ladislava I. veoma je dobro očuvan u pučkoj tradiciji Hrvata u Mađarskoj. Stanoviti kult ovih mađarskih svetaca podjednako je bio zastupljen i u Hrvatskoj. Naime, brojne statue te zidne i oltarne slike u Međimurju i Varaždinu, a prije toga i oltari koji su im bili posvećeni u zagrebačkoj Katedrali te drugim mjestima u Hrvatskoj, dokazuju da su Stjepan I. i Ladislav I. bili omiljeni sveci.

GÁBOR SZEBERÉNYI u svojem se izlaganju Primjedbe o "šest rodova Gorske županije" i ranoj povijesti Babonića očitovao o stajalištu hrvatskih historiografa o povelji kralja Andrije II. Uz to je, a oslanjajući se na povelje u kojima se spominje "šest rodova Gorske županije", osvjetlio i neke karakteristične crte plemićkog društva na područjima južno od Save. Tako je obradio povelju koju su u veljači 1243. godine sklopili primorski ban Stjepan (Babonić) i građani Senja. SZABOLC VARGA podnio je izlaganje pod naslovom Položaj Hrvatskoga Kraljevstva i Slavonije u Mađarskom Kraljevstvu krajem srednjega vijeka. U svojem izlaganju ukazao je na promjene odnosa Hrvatske i Slavonije s Mađarskim Kraljevstvom u vrijeme Mohačke bitke (1526.). Upozorio je na različita polazišta koja su Hrvatska i Slavonija tijekom povijesti imale s Mađarskim Kraljevstvom. Naime, Hrvatska je s Mađarskim Kraljevstvom bila u personalnoj uniji (Pacta conventa), dok je Slavonija bila jedna od njezinih pokrajina.

TAMÁS FEDELES u svojem je pak izlaganju pod naslovom Obitelj Újlaki i redovnički redovi: doprinosi pobožnosti velikaša u kasnom srednjovjekovlju predstavio pobožnost obitelji Újlaki koja je u mađarskoj povijesti odigrala važnu ulogu. Premda su o prošlosti ove obitelji pisali brojni mađarski istraživači (primjerice Wertner Mór, Reiszig Ede, Kubinyi András), kao i hrvatski (primjerice Stanko Andrić), sveobuhvatna studija koja bi prikazala odnos Újlakijevih s crkvenim ustanovama i pobožnost pojedinih članova njihove obitelji do sada još nije napisana.

DAVOR BALIĆ je dao svoj doprinos skupu izlaganjem naslovljenim Aleksandar Tomiković i Grgur Peštalić: profesori filozofije na učilištu u Baji. Balić je istaknuo da jedno od franjevačkih filozofskih učilišta koje je djelovalo veći dio 18. stoljeća bilo je i filozofsko učilište u Baji (južna Ugarska). Budući da je osnovano 1725. godine, isprva je potpadalo pod franjevačku Provinciju Bosne Srebrne. No, 1757. godine učilište je postalo sastavnim dijelom nove franjevačke provincije koja je nazvana Provincijom sv. Ivana Kapistranskoga. Ova provincija obuhvaćala je čitavu Slavoniju sa Srijemom te veliki dio Ugarske. Nastava filozofije na učilištu u Baji održavana je sve do 1783. godine. Tada je, naime, odlukom Ugarskoga kraljevskog namjesničkog vijeća zabranjeno djelovanje crkvenih visokih škola. Time su ukinuta i franjevačka filozofska učilišta, pa tako i ono u Baji.

ZDENKO BALOG nas je u svojem radu Ikonografski program ciklusa fresaka u crkvi Svetoga Brcka na Kalniku upoznao s freskama u župnoj crkvi Svetog Brcka na Kalniku. Tu se nalaze dva ciklusa fresaka: 1. Stariji ciklus iz 14. stoljeća. Ovaj ciklus se pripisuje talijanskom majstoru iz Toskane, a potječe iz druge polovice 14. stoljeća i prikazuje mučeništvo svetog Petra Mučenika. Freske su očuvane u manjoj mjeri u crkvenoj lađi. 2. Noviji ciklus iz početka 16. stoljeća. Opsežniji je od starijeg ciklusa i zauzima cijelo novoizgrađeno svetište iz početka 16. stoljeća. Freske su vjerojatno nastale ubrzo nakon izvedbe novog svetišta, a pripisane su domaćem majstoru.

Da nema dokaza koji bi bili pouzdani o boravku Bele IV. na velikokalničkoj ili malokalničkoj utvrdi izvjestio nas je OZREN BLAGEC u izlaganju pod naslovom Bela IV. i kalničko plemstvo. Bela se u Zagrebu zadržao desetak mjeseci, nakon čega je svoj bijeg nastavio prema Splitu, odnosno Trogiru. U drugom dijelu izlaganja Blagec je naveo biografije nekoliko istaknutih kalničkih plemića.

TOMISLAV BOGDANOVIĆ u izlaganju Povijest pavlina s osvrtom na njihovo djelovanje u Križevcima prikazao je povijest, djelovanje i kulturni značaj pavlina. Prvi dio bio je posvećen općoj povijesti pavlinskoga reda. Naglasio je prve promicatelje reda (pustinjaci), kao i na njihovo organiziranje do osnutka, a onda i priznanja od Crkve te rimskoga pape. Iz burne pavlinske povijesti izdvojio je tek njihov progon od Osmanlija te borbu protiv protestantizma i crkvenih reformi Josipa II. Pri završetku ovoga dijela izlaganja usredotočio se i na obnovu pavlinskoga reda nakon njegova ukinuća 1786. godine.

Pregled istraživanja doprinosa pavlina hrvatskoj glazbenoj umjetnosti dala nam je LUCIJA KONFIC. U izlaganju prikazane su teme kojima su se na području povezanosti pavlina i glazbe bavili hrvatski istraživači. Izdvojila je tri skupine tema: 1. Istraživanja vezana uz Pavlinski zbornik, jedan od najvažnijih izvora nabožne crkvene popijevke u Hrvatskoj; 2. Istraživanja o orguljama u pavlinskim samostanima, jedinog instrumenta kojim su pavlini, bilo da se radi o koralnom pjevu ili crkvenoj pučkoj popijevci, pratili crkveno pjevanje; 3. Istraživanja koja se odnose na život i rad pavlina Amanda Ivančića (1727-1790?), skladatelja skladbi duhovnog (mise, oratoriji, antifone, litanije) i svjetovnog karaktera (simfonija, divertimenta, sonate).

Učenice križavačke Gimnazije DORA KOVAČ i RAHELA-MARIJA PULJEVIĆ u svojoj prezentaciji Templari na području Glogovnice usmjerle su se na njihov život i rad u Glogovnici. No, o ovom tajnovitom i važnom crkvenom redu, najprije su prikazale njegovo osnivanje i djelovanje u Europi. Tek potom su predstavile djelovanje templara čiji su posjedi bili na području Glogovnice. U tom dijelu prezentacije posebnu pozornost posvetile su 1240. godini, kada je, upravo u Glogovnici, održana glavna skupština templarskoga reda. Taj podatak omogućio im je da ustvrde da su templari s područja Glogovnice unutar svojega reda imali veliku važnost i bili vrlo cijenjeni.

Prosvjetnu i znanstvenu djelatnost križevačkih i mađarskih pavlina u Hrvatskoj pavlinskoj provinciji izložio je IVAN PEKLIĆ. Prvi dio izlaganja odnosio se na pavline koji potječu iz Križevaca i okolice. Osim prikazima njihovih životopisa, posebna pozornost posvećena je onim pavlinima iz Križevaca ili njegove okolice koji su djelovali na pavlinskom sveučilištu u Lepoglavi. Drugi dio izlaganja odnosio se na pavline koji su također pripadali Hrvatskoj pavlinskoj provinciji, a podrijetlom su bili Mađari

O Studentima iz hrvatskih zemalja na Sveučilištu u Olomoucu u ranome novom vijeku (s posebnim osvrtom na Ivana Zakmardija i ostale studente iz križevačkog kraja) izvjestio nas je HRVOJE PETRIĆ. U izlaganju se usredotočio na studente koji su podrijetlom bili iz hrvatskih zemalja, a u ranome su novovjekovlju studirali na Sveučilištu Olomouc u Moravskoj. Posebnu pozornost pritom je posvetio obrazovanju Ivana Zakmardija Dijankovečkoga. Naime, njegovo

obrazovanje je započelo na isusovačkoj gimnaziji u Zagrebu, a završilo je u Olomoucu, gdje se školovao između 1615. i 1617. godine.

TAJANA PLEŠE je predstavila rad pod naslovom Arheološki kontekst pavlinskih samostana kasnosrednjovjekovne Slavonije U izlaganju su bili obuhvaćeni rezultati dosadašnjih arheoloških istraživanja pavlinskih samostana od vremena osnutka Reda do bitke na Mohaču 1526. godine. Samostani na Moslavačkoj gori (sredina 13. stoljeća), u Remetama (druga polovica 13. stoljeća), Bakvi (1301) te sv. Petra na Zlatu (1303-1304) osnovani su u prvom stoljeću postojanja Reda. Drugoj, kasnijoj grupi (od sredine 14. stoljeća do 1526. godine) pripadali su samostani u Strezi (1374), Šenkovcu (1376), Lepoglavi (1400), Kamenskom (1404) te Donjoj Vrijeski (1412).

KRUNOSLAV PUŠKAR je imao izlaganje pod naslovom Tragom njemačko-mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira. On je istaknuo da službena povijest mađarsko-hrvatskih jezičnih dodira započinje 1102. godine personalnom unijom (Pacta conventa) između hrvatskog plemstva i ugarskoga kralja Kolomana, a završava 1918. godine raspadom Austro-Ugarske Monarhije. Jezični dodiri su, dakle, bili neizbježni zbog izrazitih prostornih i političkih dodira. O njima svjedoče postojeće predmetne skupine hungarizama u onim područjima iz kojih se najviše i posuđivalo.

DOMAGOJ SREMIĆ obavijestio nas je u izlaganju Uzroci izbijanja Prve posavske bune (1653-1659) i uloga Ivana Zakmardija u njezinu dokumentiranju o jednoj od najvećih i najznačajnijih seljačkih buna u Banskoj Hrvatskoj, a to je bila Prva posavska buna. Izbila je na vlastelinstvu Novigradu Posavskom i trajala je od 1653. do 1659. U vrijeme trajanja Prve posavske bune jedan od najznačajnijih bilježnika bio je Ivan Zakmardi Dijankovečki (oko 1600-1667). Zahvaljujući njemu, jer je kao aktivan sudionik Kraljevske komisije za smirivanje posavskih buna i ondašnji protonotar Kraljevine Hrvatske i Slavonije, bilježeni su svi saborski zaključci.

Ivan Peklić